

Пело МИХАЙЛОВ (Пловдив, България)

**ИМЕНАТА НА УЛИЦИТЕ И ПЛОЩАДИТЕ В БЪЛГАРИЯ
КАТО ДОПЪЛНИТЕЛЕН РЕСУРС ЗА
КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ
(На примера на градовете Пловдив и Варна)**

Abstract: The main focus of the article is the street names (hodonyms) as well as the names of the squares (agoronyms) in Bulgaria, which are presented as an additional source for cultural tourism. It is being revealed why and how they can become a strong motive for visits by foreign tourists. An interesting theme among all is the names of the streets and squares named after famous foreigners through toponyms (oiconyms, horonyms, hidronyms, oronyms) outside the Bulgarian current borders, as well as with the use of chrononyms. The classification of the hodonyms and the agoronyms created by the Bulgarian onomasts was also examined.

Plovdiv and Varna were given as an example of tourist centers in the article. The hodonyms and the agoronyms in these two cities named after famous foreigners or toponyms are grouped according to the nationality of the eponyms. In addition, exemplary routes that can be created on the basis of existing names were identified.

Keywords: hodonyms, agoronyms, cultural tourism, Plovdiv, Varna.

Обект на изследване в статията са имената на улиците и площадите в България като допълнителен ресурс за културния туризъм, а **предмет на изследването** са имената на улици и площи в Пловдив и Варна, назовани по епоними¹-чужденци, както и по топоними, намиращи се извън днешните граници на България.

Целта на статията е да разкрие дали могат – и ако да – по какъв начин имената на улиците и площадите да бъдат използвани като допълнителен ресурс за активния международен културен туризъм² в България.

За това ще бъдат решени следните **задачи**:

1. Ще се изясни понятието културен туризъм, неговите подвидове и някои особености.

2. Ще се проследи кога и как имената на улиците и площадите са били обект на научно изследване в България.

3. Част от имената на улици и площади в Пловдив и Варна ще бъдат систематизирани в групи, с оглед целта на изследването.

4. Ще бъдат направени изводи и препоръки за включването на имената на улиците и площадите в България като допълнителен ресурс за активния международен културен туризъм и ще се направи опит да се представи продукт на културния туризъм, създаден с помощта на имената на улиците и площадите в страната ни.

Културният туризъм е специализиран вид туризъм, чиято специфичност се определя преди всичко от мотивите и интересите на туристите, които го практикуват. За разлика от стандартния туризъм (традиционните ваканции на море и на планина), при който туристическото пътуване се предприема за отмора и за развлечение, при културния туризъм движещи сили за туриста са дълбоко личностни интереси и мотиви. В основата на тези интереси и мотиви стоят духовни човешки потребности – най-вече потребността на отделната личност от обогатяване и разширяване на нейните познания (Янчева 2012: 129).

Енчо Костов определя същността на културния туризъм като: *„специализирано туристическо пътуване, мотивирано от задоволяване на социокултурните потребности чрез консумация на културни ценности“* (Костов 2001: 15).

В Хартата за културен туризъм на Международния съвет за паметниците на културата и забележителните места (ИКОМОС) културният туризъм се определя като: *„форма на туризъм, чиято основна цел е преоткриване на паметници и места. Той упражнява върху тях изключително положително влияние, доколкото, за да постигне целите си, допринася за тяхната поддръжка и опазване“* (цит. по Маринов 2011: 135–136).

Соня Милева, счита, че за *„за културен туризъм се приема всяка форма на туризъм, при която участието в културни, образователни*

мероприятия или разглеждането на културното наследство е водещият мотив при предприемане на туристическо пътуване“ (Милева 2004: 62).

Според Стоян Маринов „понятието „културен туризъм“ обозначава всички пътувания с цел посещение на културно-исторически обекти и получаване на знания за културното наследство на дадена дестинация, което наследство обхваща архитектура, сценични и визуални изкуства, литература, фестивали, начин на живот на местното население, местните традиции и вярвания“ (Маринов 2011: 136).

Красимира Янчева пише, че „културният туризъм може да се дефинира като дейност на хората, извършвана по време на посещение на туристическата дестинация и по време на тяхното пътуване извън постоянното местоживееие, която им позволява да задоволят своите потребности и желания, опознавайки различни хора и места, техните обичаи, религиозни традиции, културно наследство, бит и фолклор“ (Янчева 2012: 132).

Същата авторка прави извод, че „културно-познавателните пътувания имат динамичен жизнен цикъл. Характерно за тях е бързото им въвеждане, възход и спад на туристическия пазар. Причини са ограниченият обем туристическо търсене и обстоятелството, че включените в маршрута обекти са предмет на еднократен познавателен интерес и еднократно посещение. За да се задържи даден познавателен маршрут продължително време на пазара, се налага да бъде периодично обновяван и разнообразяван с нови елементи, събуждащи познавателните интереси на потенциалните потребители. Така продуктът, променен в определени свои параметри, ще остане атрактивен и за туристи, потребявали вече неговия първоначален вариант“ (Янчева 2012: 133).

Именно върху последния извод на Янчева се гради допускането, че е възможно улиците и площадите в България, и по-специално техните имена, да бъдат използвани като допълнителен ресурс за активния международен културен туризъм в България. Става дума за това как улици и площади в България, които са назовани по имена на чужденци или по топоними, намиращи се извън днешните граници

на страната ни, могат да привлекат вниманието на чужди туристи, включително и тези, посещавали вече даден град. Такива улици и площади могат да станат обект на посещение най-вече с познавателен интерес, но също и с възпоменателен мотив – отдаване на почит към личността, на която е именувана улицата или площадът. За последното обаче е необходимо да са изградени малки паметници, а най-добре – малки барелефи и информационни табели с лика на патрона, поставени на стената на някоя сграда. Имената на улиците и площадите в България могат да бъдат ресурс и за вътрешния културен туризъм, но в случая се ограничаваме само до активния международен туризъм.

Според мотивационния признак Стоян Маринов дели културния туризъм на подвидовете: **познавателен, образователен, религиозен, фестивален**, като определението му за първия подвид е „*пътвания с цел опознаване на културно-историческото наследство на дадена дестинация*“ (Маринов 2011: 137). Улиците и площадите на България, и в частност техните имена, безспорно намират своето място в познавателния туризъм.

Красимира Янчева дава по-широк обхват, когато обяснява **културно-познавателните пътувания, свързани с културно-историческото наследство** (исторически и архитектурни паметници; музеи и галерии): „*това са пътувания с интерес към историята и свързаните с нея паметници, обекти и места в посещаваната дестинация. Включват се посещения на архитектурни, художествени, археологически, исторически и религиозни паметници, етнографски резервати и комплекси, музеи и галерии и др.*“ (Янчева 2012: 137).

Цитираните твърдения са доказателство, че улиците и площадите на България, и в частност техните имена, могат да намерят свое място и в познавателния туризъм. Ходонимите и агоронимите, както и личностите и местата, на които те са наименувани, безспорно са свързани с историята – било то на даденото селище или страна, или със световната история. Улиците и площадите са обекти и места, в редки случаи паметници, свързани с културно-историческото наследство в посещаваната дестинация. Те са архитектурни обекти,

доколкото основно са изградени от сгради и пътни платна, а в по-редки случаи от паркове, зелени площи и други обекти. От друга страна имената на улиците по своеобразен начин са обекти на нематериалната култура, доколкото самите названия нямат материален характер и не могат да се пипнат, ако се изключат разбира се уличните надписи и табелите с индивидуална номерация върху отделните сгради.

Основателят на българската географска наука проф. Анастас Иширков пръв класифицира старите имена на улиците в София. Това той прави през 1912 г. в книгата си „Град София през XVII век” (Иширков 1912: 16–18). През 1925 г. в студията „Характерни черти на градовете в България” той отново публикува класификация на улиците в България, като ги групира в 7 категории, (с една повече от 1912 г.), в зависимост от:

1. Посоката на пътя, който води в тях.
2. Характера на градската част.
3. Името на някоя главна сграда.
4. Името на някой виден за времето човек.
5. Името на някой важен предмет на улицата.
6. Народността на населението, което живеело по нея.
7. Чаршийските улици носели имената на занаята, който се работел там, или на стоката, която се продавала по дюкяните (Иширков 1925: 25–26).

За отбелязване е обаче, че подялбата не отразява моментното състояние на имената на улиците през 1912 г. или 1925 г. За тогавашните им имена Иширков заключава, че „с планирането на градовете се изоставиха старите имена на улиците и се кръстиха на имената на царе, светии, революционери, общественици, предводители в Освободителната война, на имената на чужденци, принесли заслуга на народа и други. Сегашните имена малко връзка имат с характера на улицата и историята на града” (Иширков 1925: 26).

През 1970 г. Николай Ковачев изследва 9484 имена на улици в 40 бивши околийски града. Той ги класифицира в следните категории³:

- I. Според характерни особености на улицата.
- II. Според сгради, съоръжения и др.

III. Според професионално-служебното положение на обитателите им и по деятелни имена.

IV. Според местен, селищен и народностен произход на жителите.

V. По името на известни граждани или родове, живели на тази улица.

VI. Във връзка с времето на появяване на улицата или по съсредоточаване на произведения и производство в нея.

VII. По имена на растения и животни.

VIII. От топоними.

3. Названия на улици по топоними от други страни: *Волга*.

IX. Възпоменателни (мемориални) названия на улици.

A. Мемориални названия за лица (по имена на исторически личности, политици и др.).

1. Във връзка с исторически личности.

Държавни глави: *Ал. Македонски*.

Военачалници: *Ген. Кутузов*.

Заслужили чужденци: *Йос. Щросмайер*.

2. По имена на борци за църковно и национално освобождение.

Революционери и въстаници: *Гарибалди*.

Радетели за Освобождението и Съединението на България: *Братя Бъкстон*.

3. По имена на борци за демокрация, социализъм, международна солидарност и мир.

Радетели за мир и прогрес в света: *Патрис Лумумба*.

4. По имена на писатели, книжовници и литературни герои.

По имена на чужди писатели: *Виктор Юго*.

6. По имена на дейци на науката и културата: *Братя Шкорпил*.

7. По имена на деятели на театралното изкуство, архитектурата, музиката, живописата, скулптурата и др.

По имена на музиканти: *Лудвиг Бетховен*.

По имена на художници и скулптори: *Леонардо да Винчи*.

8. По имена на просветители, общественици и благодетели: *Братя Тедески*.

Б. Мемориални по дати, събития, исторически места.

2. Исторически събития, епохи и др.: *Бородино*.

3. По исторически места и селища.

в) по имена на селища и места в чужди страни, свързани с българската история: *Лозенград*.

г) по исторически селища и местности в чужди държави, свързани предимно със световната история: *Варшава*.

4. По имена на войскови поделения, на партизански части и др.: *Волинска* 'по руския Волински полк'.

6. По предмети-символи: *Аврора*.

X. Идеино-политически, астрономично-митологически, метафорични и др.

XI. Номерирани и безименни улици (Ковачев 1970: 11–30).

В студията си Николай Ковачев не използва специален термин за имената на улиците, а ги нарича само улични названия (УН).

Дванадесет години по-късно пак Николай Ковачев в първия учебник по българска ономастика класифицира имената вече на 15 608 улици в 123 града по следния начин:

1. По характерни особености на улицата.

2. По сгради, съоръжения и други.

3. По професионално-служебно положение на част от обитателите.

4. По селищен и народностен произход на част от обитателите.

5. По имена на известни родове или жители на улицата.

6. По занаяти, промишленост и търговия.

7. По имена на дървета и цвета.

8. По имена на животни.

9. По имена на местности (топоними).

9. 6. По топоними в чужди страни: *Амазонка*.

10. Възпоменателни (мемориални) ходоними.

10.1. По имена на исторически личности.

A. По държавници: *Вашингтон*.

B. По военачалници: *Адмирал Нахимов*.

D. По заслужили чужденци за България: *Алабин*.

10.3. По имена на борци за демокрация и социализъм, за международна солидарност и мир.

B. Радетели за прогрес и мир: *Карл Либкнехт*.

10.4. По имена на книжовници, писатели.

10.4.2. По имена на чужди писатели: *Анри Барбюс*.

10.6. По имена на дейци на науката и културата: *Ами Буе*.

10.7. По имена на театроведи, музиканти, художници и др.

А. Артисти: *Ал. Бородин* (в действителност е композитор – б. м. П. М.).

В. Художници: *Ив. Мърквичка*.

11. Възпоменателни ходоними по дати, събития и исторически места.

11.2. По исторически събития и епохи: *Октомврийска революция*.

11.3. По исторически места и селища.

Селища в чужди страни, свързани с нашата история: *Атон*.

[Селища в чужди страни]: *Белград*.

12. Във връзка с труд, кооперативно и бригадирско движение

13. По печатни издания

14. По имена на читалища, хорове и др.

14. [номерът е повторен погрешно – б. м. П. М.] Идеино-политически.

15. Метафорично-символични.

16. Астрономо-митологични (Ковачев 1982: 109–113).

На страниците на учебника Николай Ковачев за първи път въвежда термините **агороними** и **ходоними**: „С развитието на населените места (градове и села) у нас в тях се създават многобройни и разнообразни изкуствени обекти: квартали, **площади**, **улици**, жилищни блокове, административно-търговски, културно-просветни и други сгради и заведения. За нуждите на ориентирането и обичуването всички тези обекти получават отделни собствени названия. Последните често пъти възникват полустихийно и влизат в противоречие с предназначението на именуванния обект. Това изисква да се познават подходящите принципи за назоваването на подобен род обекти. С тази задача се занимава специален дял от топонимията **урбанонимията** или **урбонимията** (лат. *urbs* 'град', *urbanus* 'градски' и гръц. *ουρα* 'име'). Урбанонимите от своя страна биват: **агороними** – имена на площади и пазари, **синойконими** (гръц. *συνοικία*) – названия на квартали и махали, **ходоними**

– имена на улици и пътища, **ктироними** (гръц. κτίριον 'сграда, здание') – названия на различен вид сгради, **школоними** (схолеоними, гръц. σχολεῖο 'училище') – имена на учебни сгради и заведения и др." (Ковачев 1982: 109). Малко по-нагоре в учебника си Ковачев е изяснил и произхода на: **агороними** – от гръц. ἀγορά 'място за събиране на хора' и ходоними – от гръц. οδός 'път, улица' (Ковачев 1982: 14). По-нататък в текста на настоящата статия при необходимост се използват термините ходоними и агороними.

Във второто издание на учебника по българска ономастика от 1987 г. Николай Ковачев отново разглежда имената на същите 15 608 улици в 123 града. Въпреки това той внася дребни промени в класификацията си:

1. По характерни особености на улицата.
2. По сгради, съоръжения и други.
3. По професионална-служебна принадлежност на част от обитателите на улицата.
 4. По селищен и народностен произход на обитателите.
 5. По имена на известни родове или жители.
 6. По имена на дървета и цветя.
 7. По имена на животни – зоонимични.
 8. По имена на местности – топонимични.
 - 8.6. По топоними в чужди страни: *Памир*.
 9. Възпоменателни (мемориални) ходоними.
 - 9.1. По имена на исторически личности.
 - А. По известни държавници: *Юстиниан*.
 - Б. По военачалници: *Александър Велики*.
 - Д. По заслужили за България чужденци: *Алабин*.
 - 9.3. По имена на борци за демокрация и социализъм, за международна солидарност и мир.
 - В. Радетели за мир и прогрес: *Андрей Жданов*.
 - 9.4. По имена на книжовници и писатели.
 - 9.4.2. По чужди писатели: *Александър Фадеев*.
 - 9.6. По имена на дейци на науката и културата: *Авицена*.
 - 9.7. По имена на театроведи, музиканти, художници и др.
 - А. Артисти: *Ал. Бородин*.

В. Художници: *Ив. Мърквичка*.

10. Възпоменателни по дати, събития и исторически места.

10.2. По исторически събития и епохи: *Октомврийска революция*.

10.3. По исторически места и селища.

Селища в други страни, свързани с нашата история: *Браила*.

[Селища в други страни]: *Волгоград*.

11. Във връзка с труд, кооперативно и бригадирско движение.

12. По печатни издания.

13. По имена на читалища, хорове и др.

14. Идеино-политически.

15. Метафорично-символични.

16. Астрономо-митологични (Ковачев 1987: 96–99).

В сравнение с 1982 г. липсва категорията за имена на улици „*по занаяти, промишленост и търговия*“. Внимателният прочит улови – според приведените примери и общия брой названия, че тя е вече обединена с третата категория „*по професионална-служебна принадлежност на част от обитателите на улицата*“.

Лиляна Димитрова-Тодорова на два пъти публикува семантична класификация на урбанонимите в България – улици, мостове, жилищни комплекси, стадиони и пр., сред които най-много са примерите за ходоними. Първо прави това на страниците на том 2 на „Енциклопедия на славянската ономастика“ (SOE 2003: 325–326, пет основни групи), а след това и в обобщаващия си труд „Собствените имена в България“ (Димитрова-Тодорова 2011: 165–168, седем основни семантични групи). И двата пъти обаче тя пояснява, че се основава на класификацията на Николай Ковачев от 1987 г., затова тук няма да повтаряме изведените от нея основни семантични групи урбаноними.

През 2010 г., когато е защитена дисертацията, респективно през 2013 г., когато е издадена като книга, Мая Влахова-Ангелова прави нова успешна семантична класификация на имената на улиците в София⁴:

А. Описателни – названия с реална връзка между значението на името и назовавания обект.

1. Според посоката и крайната цел, в която води дадена улица.

2. Според естеството на улицата (форма, местоположение, разположение спрямо други улици).

3. Според наличието в съседство на някакъв друг градски обект (църква, поща, учебно заведение и пр.).

4. Според практикувани на улицата дейности.

5. Според социални групи, населяващи дадената улица.

6. Названия, произлезли от имената на други значими градски обекти, намиращи се в непосредствена близост.

7. Названия, произлезли от имената на видни личности, чийто живот е свързан с улицата (площада) – пл. *П. Р. Славейков*, (на това място се е намирала някога къщата на поета), ул. *В. Позитано* (на това място се е намирала преди Освобождението къщата на италианския вицекомсул), ул. *Елин Пелин* (на тази улица е живял писателят). Необходимо е уточнението, че при споменатите имена връзката между назовавания обект и личността, с чието име той е наречен, е много ясна. Следователно този тип оними би следвало да бъдат зачислени към категорията на описателните названия, а не към категорията на възпоменателните названия.

Б. Конвенционално мотивирани названия – без реална връзка между значението и назовавания обект.

1. Възпоменателни названия.

1.1. Отантропонимични названия.

1.1.3. Произлизащи от имена на личности, значими за световната история и култура.

1.1.3.1. От имена на дейци на изкуството и науката: *Адам Мицкевич*, *Христофор Колумб*.

1.1.3.2. От имена на значими държавници, политици, общественици: *Джавахарлал Неру*, *Манфред Вьорнер*.

1.2. Произлизащи от топоними.

1.2.2. Произлизащи от топоними с национално значение.

1.2.2.2. От топоними извън границите на днешна България, свързани с историята на България: *Загоричане*, *Криволак*, *Солунска*.

1.2.3. Улични названия [от обекти] с наднационална значимост.

1.2.3.1. Произлизащи от имената на големи реки, езера, морета, планини и други значими географски обекти: пл. *Бавария*, *Балатон*.

1.2.3.2. Произлизащи от имена на чуждестранни градове: *Лвов*, бул. *Мадрид*, пл. *Хелзинки*.

1.3. Посветени на значими дати, събития, епохи.

1.3.2. От исторически събития и епохи, оставили отпечатък в световната история: *Парижка комуна*, *Пражка пролет*, *Съвет на Европа*.

1.4. Произлизащи от произведения на изкуството и фолклора, както и от заглавия на печатни издания.

1.5. Произлизащи от названията на военни подразделения.

1.6. Посветени на професионални групи.

2. Названия, утвърждаващи определени ценности.

3. Идеологически (политически) мотивирани имена.

4. Естетически мотивирани названия.

4.1. Предметни названия.

4.2. Абстрактни названия (Влахова 2013: 83–97).

Изборът на двете селища, върху чиито *агороними* и *ходоними* ще се проведе изследването в настоящата статия, не е случаен. Пловдив и Варна са важни туристически центрове в България. Пловдив – като място за панаирен и културен туризъм, а Варна – като място за морски рекреативен, конгресен и културен туризъм. Двата града по различен начин влияят на мотивацията на посещаващите ги туристи – Варна като място, в което туристите остават за по-дълго време заради морската рекреация, а Пловдив – като място с по-кратък престой на туристите, с изключение на двете панаирни седмици през пролетта и есента.

Допълнителен мотив при избора на селищата е, че и за двете има издадени след 2000 г. справочници за настоящите имена на улиците и площадите им (СУПП 2005, УПВ 2009), а за Пловдив дори и научна монография (Borowiak 2011⁵), информацията от които би помогнала за изясняване на семантиката на отделни названия на улици и площади.

Имената на улиците и площадите са ексцерпирани от азбучните списъци в картите на Пловдив и Варна (Пловдив 2016, Варна 2015), издания на старозагорската фирма „Домино“. Информацията не е сравнявана с други източници, тъй като не се цели пълнота на ходони-

микона и педантична точност, а улавяне на типичното и характерното. Въпреки това не може да не се отбележи за Пловдив липсата в списъка на площад „Франсоа Митеран“. Той беше тържествено и шумно наименуван още пред 2009 г., но и през 2016 г. в картата на Пловдив на това място стои името пл. „Колежа“.

От класификациите на Ковачев и Влахова интерес за нашето изследване представляват категориите имена на улици и площади по личности-чужденци (*Густав Вайганд* /2/), *Макгахан* /2/), по топоними (ойконими, хороними, хидроними, ороними), намиращи се извън днешните граници на България (*Балатон* (2), *Прага* (2), *Урал* Пд), както и по хрононими (*Парижка комуна* Вн).

Не са включени топоними, намиращи се извън днешните граници на България, които обаче са свързани изцяло с българската история, напр. *Булаир*⁶ Пд, *Никулицел*⁷ Вн. Обратното – когато личностите имат заслуги само за българската история – не важи, защото дори и личността да не е много разпознаваема в родината си, за туристите от тази страна ще бъде интересно да научат за нея.

В класификацията са пропуснати имена на реки, планини и други макротопоними, които са разположени върху територията на повече от една страна и няма да има категорична разпознаваемост от туристите от някоя от тези държави, напр. р. Вардар, протичаща в Македония и Гърция, р. Тиса – в Унгария, Румъния, Словакия, Украйна и Сърбия, планината Памир, разположена върху териториите на Таджикистан, Киргизстан, Китай и Афганистан, планината Кавказ – в Русия, Грузия, Армения, Азербайджан, Турция и Иран, Донбас – на териториите на Украйна и Русия.

Изключени са и топоними от спорния между руси и украинци Кримски полуостров – Крим, Севастопол и Перекоп.

Без претенции за педантична точност и изчерпателност улиците и площадите в Пловдив и Варна мога да бъдат групирани според държавата на епонимите и топонимите в следните групи:

Австрия. Личности: *Моцарт* Пд⁸.

Албания. Личности: *Майка Тереза*¹ Вн⁹.

Армения. Личности: *Антраник* Пд, *площад Генерал Антраник* Вн.

Беларус. Топоними: *Гомел* Вн.

Белгия. Личности: *Емил де Лавеле* Пд.

Великобритания. Личности: *Братя Бъкстон* (2), *Гладстон* Пд, *Дарвин* Пд, *Ендрю Карнеги*¹ Вн, *Лейди Странгфорд* Пд, *Уилям Гладстон* Вн, *Уилям Фруд* Вн.

Германия. Личности: *Бетовен* Пд, *Густав Вайганд* (2), *Клара Цеткин* Пд, *Томас Мюнцер* Вн, *Шилер* Пд. Топоними: *Лайпциг* Пд, *Роцок* Вн.

Грузия. Личности: *Княз Церетелев* Пд.

Естония. Топоними: *Нарва* Вн.

Индия. Личности: *Майка Тереза*¹.

Ирландия (Ейре): Личности: *Джеймс Баучер* (2).

Италия. Личности: *Галилей* Пд, *Гарибалди* Пд, *Данте* Пд, *Джузепе Гарибалди* Вн, *Леонардо да Винчи* Пд, *Паганини* Пд, *Росини* Пд. Топоними: *Везувий* Пд, *Генуа* Вн, *Етна* Пд.

Литва. Личности: *Д-р Басанович* Вн. Топоними: *Вилнюс* Пд.

Македония. Личности: *Филип Македонски* Пд. Топоними: *Македония* (2), *Скопие* (2).

Мексико. Топоними: *Мексико* Пд.

Молдова. Топоними: *Кишинев* Вн.

Полша. Личности: *Владислав Варненчик* Вн, *Заменхоф* Пд, *Д-р Людвиг Заменхоф* Вн, *Мария Кюри*¹ Пд, *Николай Коперник* Пд, *Фредерик Шопен* Вн. Топоними: *Варшава* Пд, *Висла* Пд, *Краков* Вн.

Русия: Личности: *Адмирал Грейг* Вн, *Акад. Андрей Сахаров* Вн, *Акад. Игор Курчатов* Вн, *Акад. Фьодор Успенски* Вн, *Александър Ив. Херцен* Вн, *Александър С. Пушкин* (2), *Антон Чехов* Пд, *Верещачин* Вн, *Виктор Тепляков* Вн, *Висарион Г. Белински* Вн, *Владимир Висоцки* Вн, *Ген. Гурко* (2), *Ген. Дандевил* Пд, *Ген. Кутузов* Пд, *Ген. Паренсов* Вн, *Ген. Скобелев* (2), *Ген. Столетов* (2), *Ген. Столипин* Вн, *Ген. Тотлебен* Пд, *площад Граф Игнатиев* Пд, *Граф Игнатиев* (2), *Граф М. Воронцов* Вн, *Д-р Борис Окс* Вн, *Дондуков-Корсаков* Пд, *Достоевски* Пд, *Иван Аксаков* Вн, *Капитан Бураго* Пд, *Кап. Рончевски* Вн, *Княз Дондуков* Вн, *Княз Николай Николаевич* Вн, *Княз Черкасски* (2), *Лев Толстой* Пд, *Маяковски* Пд, *Менделеев* Пд, *Мечников* Пд, *Николай В. Гогол* Пд, *Николай Чернишевски* Вн, *Павел*

Милуков Вн, Подполковник Калитин Вн, Проф. Николай Державин Вн, Репин Пд, Стенка Разин Вн, Тургенев Пд, Цар Освободител (2), Чернишевски Пд, Юлия Вревская Пд. Топоними: Байкал Пд, Владивосток Пд, Волга Пд, Дон Пд, Ладога Пд, Нева Пд, Новгород Вн, Ростов Вн, Руски Пд, Санкт Петербург Пд, Сочи Пд, Урал Пд.

САЩ. Личности: *Едисон Пд, Ендрю Карнеги*^{II} Вн, *Макгахан (2), Скайлер Пд, Удроу Уилсън Пд, Юджийн Скайлер Вн.*

Словения. Личности: *Антон Безеншек Пд.* Топоними: *Любляна Пд.*

Сърбия. Личности: *Вук Караджич Пд.* Топоними: *Белград Пд.*

Украйна. Личности: *Тарас Шевченко Пд, Юрий Венелин (2).* Топоними: *Киев Пд, Одеса Пд, Полтава Пд.*

Унгария. Личности: *Лайош Кошут (2), Петьофи Пд, Феликс Каниц (2), Янош Хуняди Вн.* Топоними: *Балатон (2).*

Франция. Личности: *Анри Барбюс (2), Братя Тедески Вн, Виктор Юго Пд, Волтер Пд, Емил Зола Пд, Жан Жорес Пд, Ламартин Пд, Марат Пд, Мария Кюри*^{II} Пд, *Проф. Фредерик Ж. Кюри Вн, Фредерик Жолио Кюри Пд.* Хрононими: *Парижка комуна Вн.*

Хърватия. Личности: *Щросмайер Пд.* Топоними: *Дубровник Вн, Загреб Пд.*

Чехия. Личности: *Братя Шкорпил Вн, Иван Мърквичка Вн, Йосиф Шнитер Пд, Константин Иречек Пд, Павел Шафарик Вн, Проф. Константин Иречек Вн, Проф. Любор Нидерле Вн, Юлиус Фучик Вн, Ян Палах Вн, Ян Хус Пд.* Топоними: *Острава Вн, Прага (2).*

Швейцария. Личности: *Люсиен Шевалас Пд.*

На базата на групираните ходоними могат да бъде предложени следните туристически продукти в областта на културния туризъм:

1. Маршрут „Признателността на българския народ към Русия, отразена в имената на улиците в Пловдив (или Варна)“.

2. Маршрут „Образът на Полша (или САЩ, Италия), представен чрез ходонимията на Варна (или Пловдив)“.

3. Единични посещения на улици и площади от туристи от по-малки народи:

а) на арменци – на *площад Генерал Антраник* в кв. Галата, Вн или на ул. *Антраник* в Пловдив.

б) на ирландци – на ул. *Джеймс Баучер* в Пловдив (и Варна).

Иванка Лулчева през 2014 г. уточнява една от перспективите за развитие на културно-историческия туризъм по следния начин: „*Разработване на устойчиви и конкурентноспособни туристически продукти (тематични продукти и маршрути) в областта на културно-историческия туризъм с прилагане на иновативни подходи и в сътрудничество с културните институции, академичните заведения, туристическия бизнес и местната власт*“ (Лулчева 2014: 264). Безспорно привличането на имената на улиците и площадите за културен туризъм е тематичен продукти или маршрут, който би бил успешен чрез включването на всички изброени инстанции:

– местната власт – при изработването на информационни табели за улиците. Още през 1970 г. Николай Ковачев предлага „*на видни места в дадена улица да се поставят кратки съдържателни обяснителни текстове във връзка с патрона, названието на улицата*“ (Ковачев 1970: 38). Считаю, че това трябва да бъдат триезични табели с текстове на български, английски и езика на патрона или страната, в която се намира топонима. В случая с Владислав Варненчик – с текстове на български, полски и английски език;

– туристическия бизнес – чрез подготвянето на продукта;

– културните институции – за рекламата на подобни маршрути;

– академичните заведения – чрез подготовката на екскурзоводни кадри, било то с туристическо (икономическо) или хуманитарно (историческо, филологическо) образование.

Стоян Маринов прогнозира, че „*в близко и по-далечно бъдеще в предлагането на културен туризъм ще се наблюдават следните тенденции:*

– *ще се засилва конкуренцията между дестинациите и фирмите, предлагащи културен туризъм;*

– *ще се засилва ориентацията към използване на „творчески“ и нематериални ресурси като ядро на предлаганите туристически продукти;*

– *ще нараства специализацията на дестинации и фирми по отделни пазарни ниши на културния туризъм, например „градове на книгата“;*

– *ще се засилва ролята на малките бутикови туроператори и на туроператорите, специализирани за културен туризъм в конкретна дестинация, поради високия им професионализъм и фокусиране върху културната идентичност на съответното туристическо място“ (Маринов 2011: 144–145).*

Анализът на тази прогноза на Маринов показва, че туристически продукт в областта на културния туризъм, основан на имената на улиците и площадите, отлично се напасва по всяка от точките в нея. При засилената конкуренция между дестинациите един подобен продукт ще възроди културния туризъм в дадено туристическо място. Имената на улиците и площадите безспорно са нематериален ресурс, чието единствено материално изражение са табелите върху сградите. Макар и ограничена като ресурс и потенциален интерес нишата в културния туризъм, основана върху имената на улиците и площадите, дава основания за разнообразяването на туристическия продукт. И не на последно място – подобен специфичен туристически продукт може да се предлага наистина само от бутикови туроператори. В градовете Пловдив и Варна това могат да бъдат една, максимум две туристически фирми, които могат да предлагат изброените по-горе маршрути или отделни посещения. За целта те трябва да разполагат със собствен малък, до 10-местен маневрен автомобил, с който да отвеждат туристите до онези части от улиците и площадите, пригодени за туристическо посещение.

В някои други градове – туристически центрове, подобни маршрути не биха били възможни. Изненадващ подобен пример е Велико Търново. Пълният списък на улиците и площадите, именувани по чужденци или топоними, извън границите на днешна България, е следният:

Личности: *Д-р Алберт Лонг, Гагарин, Генерал Гурко, Дондуков, Никола Пиколо, Цар Освободител*; и топоними: *Колоня Товар*¹⁰, *Краков, Охрид, Полтава, Серес, Твер, Толедо* (вж. Велико Търново 2015), като до един топонимите са само и единствено градове, побратимени на Велико Търново.

В заключение трябва да се отбележи, че имената на улиците и площадите в България се явяват непроучен резерв от туристически ресурси в областта на културния туризъм. Този резерв може да бъде използван за обновяване и разнообразяване с нови елементи на туристическия продукт на културния туризъм, за да се предизвика интереса на чуждестранните туристи. Както на такива, които вече са били в съответните туристически центрове, така и на други, които до този момент не са ги посещавали.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Лице, най-често известно, името на което е послужило за основа за образуване на всякакъв друг оним.
- ² Активен международен туризъм – пътувания с пресичане на държавни граници, в случая, когато чужденци посещават България.
- ³ Изброени са всички основни категории. Допълнително са ексцерпирани и пояснени подкатегиите, които обхващат предмета на изследването в настоящата статия. От всяка подкатегория е извлечен по един пример.
- ⁴ Изброени са всички основни категории. Допълнително са ексцерпирани и пояснени подкатегиите, които обхващат предмета на изследването в настоящата статия. От всяка подкатегория е извлечен по повече от един пример.
- ⁵ През 2011 г. познанският езиковед (от 2012 г. д-р) Патрик Боровяк издаде на полски език (Bogowiak 2011) монография със заглавие „Пловдив в имена. История и съвременност, съхранени в топонимията“. В трета глава „Наименование на град Пловдив – имената на улици и площади (ходоними и агороними)“ (с. 54–130) той класифицира ходонимите в 12 категории (с. 60–62). В монографията има и пълен ходонимикон на Пловдив, като за някои от имената на улиците и площадите са добавени биографични (за личностите) и исторически (за топонимите) бележки.
- ⁶ Селище в Югоизточна Тракия (днес в Турция), където от януари до май 1913 г. Седма Рилска дивизия и Македоно-Одринското опълчение спират настъплението на турските войски (СУПП 2005: 30).
- ⁷ Село в Румъния. Там се намира споменатия от средновековните хронисти Тнглос (Аглос, Тглос). Това е огромен укрепен лагер с площ 48 кв. км, изграден от прабългарите в началото на втората половина на VII в. (УПВ 2009: 135).
- ⁸ Имената на улиците и площадите са изписани в *курсив*, а чрез съкращение е посочено дали са в Пловдив (**Пд**), Варна (**Вн**) или се срещат и в двата града (**2**).

⁹ Личности, които са родени в една страна, но са по-известни като представители на друга държава – Майка Тереза, Ендрю Карнеги и Мария Кюри, са включени и при двете, чрез означенията *Кюри*^I и *Кюри*^{II}.

¹⁰ Colonia Tovar (исп.), град във Венецуела, на 70 км от столицата Каракас, 14 000 ж., побратимен с Велико Търново от 1992 г.

БИБЛИОГРАФИЯ

Варна 2015: *Варна, Албена, Златни пясъци, Св. св. Константин и Елена*, Карта, Стара Загора, 2015.

[Varna 2015: Varna, Albena, Zlatni pyasatsi, Sv. sv. Konstantin i Elena, Karta, Stara Zagora, 2015.]

Велико Търново 2015: *Велико Търново, Царевец, Арбанаси, Еменски каньон*, Карта, Стара Загора, [2015].

[Veliko Tarnovo 2015: Veliko Tarnovo, Tsarevets, Arbanasi, Emenski kanyon, Karta, Stara Zagora, [2015].]

Влахова 2013: *Мая Влахова-Ангелова, Улиците на София: Картографирани на градската идентичност*, С., 2013.

[Vlahova 2013: Maya Vlahova-Angelova, Ulitsite na Sofiya: Kartografirane na gradskata identichnost, S., 2013.]

Димитрова-Тодорова 2011: *Лиляна Димитрова-Тодорова, Собствените имена в България (Изследвания, анализ, проблеми)*, С., 2011.

[Dimitrova-Todorova 2011: Lilyana Dimitrova-Todorova, Sobstvenite imena v Bulgariya (Izsledvaniya, analiz, problemi), S., 2011.]

Иширков 1912: А. Иширков, *Град София през XVII век*, С., 1912.

[Ishirkov 1912: A. Ishirkov, Grad Sofiya prez HVII vek, S., 1912.]

Иширков 1925: А. Иширков, *Характерни черти на градовете в България*. // *Годишник на Софийския университет, Историко-филологически факултет*, 1925, кн. XXI, 7, с. 1–26.

[Ishirkov 1925: A. Ishirkov, Harakterni cherti na gradovete v Bulgariya. // *Godishnik na Sofiyskiya universitet, Istoriko-filologicheski fakultet*, 1925, kn. XXI, 7, s. 1–26.]

Ковачев 1970: Николай Ковачев, *За названията на улиците в България*. // *Трудове на Висшия педагогически институт „Братя Кирил и Методий“ – В. Търново*, (за 1968–1969 г.), 1970, т. 6, ч. 2 – Филологически факултет, с. 1–51.

[Kovachev 1970: Nikolay Kovachev, Za nazvaniyata na ulitsite v Bulgariya. // *Trudove na Visshiya pedagogicheski institut „Bratya Kiril i Metodiy“ – V. Tarnovo*, (za 1968–1969 g.), 1970, t. 6, ch. 2 – Filologicheski fakultet, s. 1–51.]

Ковачев 1982: Николай Ковачев, *Българска ономастика. Спецкурс*, В. Търново, 1982.

[Kovachev 1982: Nikolay Kovachev, *Balgarska onomastika. Spetskurs*, V. Tarnovo, 1982.]

Ковачев 1987: Николай Ковачев, *Българска ономастика. Наука за собствените имена*, [2. изд.], С., 1987.

[Kovachev 1987: Nikolay Kovachev, *Balgarska onomastika. Nauka za sobstvenite imena*, [2. izd.], S., 1987.]

Костов 2001: Енчо Костов, *Културният туризъм*, С., 2001.

[Kostov 2001: Encho Kostov, *Kulturniyat turizam*, S., 2001.]

Лулчева 2014: Иванка Лулчева, *Развитие на културно-историческия туризъм в България. Фактори, възможности и перспективи*. // Историко-археологически туризъм: наследство с перспектива, Варна, 2014, с. 249–265.

[Lulcheva 2014: Ivanka Lulcheva, *Razvitie na kulturno-istoricheskiya turizam v Bulgariya. Faktori, vazmozhnosti i perspektivi*. // *Istoriko-arheologicheski turizam: nasledstvo s perspectiva*, Varna, 2014, s. 249–265.]

Маринов 2011: Стоян Маринов, *Съвременни видове туризъм*, Варна, 2011.

[Marinov 2011: Stoyan Marinov, *Savremenni vidove turizam*, Varna, 2011.]

Милева 2004: Соня Милева, *Рекреация чрез специализиран туризъм*. С., 2004.

[Mileva 2004: Sonya Mileva, *Rekreatsiya chrez spetsializiran turizam*. S., 2004.]

Пловдив 2016: *Пловдив*, Карта, Стара Загора, 2016.

[Plovdiv 2016: Plovdiv, Karta, Stara Zagora, 2016.]

СУПП 2005: *Справочник на улиците и площадите на Пловдив*, Пловдив, 2005.

[SUPP 2005: *Spravochnik na ulitsite i ploshtadite na Plovdiv*, Plovdiv, 2005.]

УПВ 2009: *Улиците и площадите на Варна*, Състав.: Конст. Трошев и др. Варна, 2009.

[UPV 2009: *Ulitsite i ploshtadite na Varna*, Sastav.: Konst. Troshev i dr. Varna, 2009.]

Янчева 2012: Красимира Янчева, *Културен туризъм*. // Специализирани видове туризъм. Авт.: Генка Рафаилова и др. Варна, 2012, с. 128–161.

[Yancheva 2012: Krasimira Yancheva, *Kulturen turizam*. // *Spetsializirani vidove turizam*. Avt.: Genka Rafailova i dr. Varna, 2012, s. 128–161.]

Borowiak 2011: Patryk Borowiak, *Płowdź w nazwach. Historia i współczesność w toponimii zapisane*, Toruń-Poznań, 2011.

SOE 2003: *Słowińska onomastyka. Encyklopedia*. T. 2, Pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej przy współudziale Jerzego Dumy, Warszawa-Kraków, 2003.